1. Waarom dit boek?

Dominee Arnout Finson kwam op zondagmorgen 18 juli 1649 onder begeleiding van zijn sauvegarde, tien soldaten sterk, in het grensdorpje Putte aan. Deze predikant uit het naburig stadje Halsteren trof in de deuropening van het kleine gereformeerde kerkje enkele reizigers uit Antwerpen aan.

Figuur 1 Atlas Maior Johan Blaeu

Zij overhandigden hem een brief en na lezing vroeg hij aan een van hen: "Gij vraagt mij in uw propositie of ik U kan bewijzen dat er met eigen klare woorden in de Schrift staat dat er geen Vagevuur is?" Waarop de man tegenover hem antwoordde: "Dat kunt U niet, want tot op deze huidige dag hebben de katholieken vele claerder schrif-

telijcke onwederleggelijke bewijzen dat er een plaats van zuivering is voor sommige overleden zielen." Hierna ontstond er een lang twistgesprek tussen de jonge dominee en deze Arnout van Geluwe over het bestaan van een vagevuur en de bewijzen hiervan in de Heilige Schrift. Bewijzen voor en tegen werden daarbij onderbouwd door gedeelten letterlijk te citeren, inclusief de betreffende evangelist en het versnummer.

In een door de Antwerpse notaris Peeter Ghijsberti enkele dagen later opgemaakte attestatie doen twee getuigen, Gereardt van Leurken en Philips Boenja, verslag van dit voorval: '..ghehoort hebben het sermoon ofte predicatie van den Predicant die seyde dat die van 't Pausdom leerden datter niemant inden hemel en vermocht te komen sonder door het vagevuer oft door het voorgeborchte der hellen eerst te moeten passeren'. Vervolgens belooft Finson 'ter presentatie vande gheheele vergaderinghe' dat hij binnen veertien dagen alle door Van Geluwe opgestelde 'propositien'in een brief zal weerleggen. Ook Arnout van Geluwe deed zelf uitvoerig verslag van deze confrontatie in zijn in 1649 uitgegeven boekje *Catholycken echo ofte waeren Gendtschen wedergalm (...).*[1] De redetwist, door vele kerkgangers en andere omstanders bijgewoond, was uitgelokt door Van Geluwe, die samen met enkele getuigen, vanuit Antwerpen vele kilometers naar dit grensdorpje gelopen had, om daar met dominee Finson een dispuut aan te gaan.

Dit voorval roept vele vragen op. Vragen over de vorm en het doel van dergelijke openbare disputen tussen kerkelijke vertegenwoordigers met een verschillend geloof. Vragen over de frequentie van dergelijke gesprekken en welke rol ze speelden in het religieuze debat

van de zeventiende eeuw en welke bijdrage ze hadden in de nieuwe religieuze identiteit van de nu gescheiden Nederlanden.

Vragen ook of de plaats van handeling, de grensstreek tussen de Republiek en de Spaanse Nederlanden een bijzondere betekenis had. Was een dergelijk dispuut een 'preken voor eigen parochie' of dachten de duellerenden er echt zieltjes mee te winnen? Of waren de confrontaties alleen bedoeld als aanvulling op de polemiek in de vele pamfletten en boeken, die al kort na de reformatie uitgegeven werden? Mogelijk hadden ze een functie als afbakening op religieus gebied en zo een logisch vervolg op wat staatkundig al een gegeven was.

Waar moeten we deze Arnout van Geluwe plaatsen? Als een Don Quichot, vechtend tegen windmolens of als een vooruitgeschoven pion van angstige katholieke kerkleiders? Moeten we hem zien als voorloper in het publieke debat in de tweede helft van de zeventiende eeuw of als een achterblijver in de gevoerde polemische pamflettenstrijd?

Een eerste verkennend onderzoek in de literatuur over dergelijke directe religieuze openbare confrontaties leverde nauwelijks informatie op. Slechts door een enkele historicus werd er melding van gemaakt. Daarnaast is er ook naar de persoon Arnout van Geluwe nauwelijks onderzoek gedaan, ondanks de grote aantallen uitgebrachte boeken en pamfletten van deze actieve polemist.

Met dit boek wil ik op een aantal van bovengenoemde vragen ingaan om zo een beeld te krijgen van de openbare disputaties in de grensstreek, de publicaties hierover en vooral de figuur Arnout van Geluwe. Deze analyse kan dan mogelijk meer inzicht geven in de